

NOIA CAMPOS, Camiño (2002): *Contos galegos de tradición oral*. Libros da Brétema. Vigo: Nigratrea, 492 p.

La recollecció de contes folklòrics va ser començada a Galícia, com a Catalunya, en el segle XIX, dintre del renaixement de les lletres pròpies, i la fortuna editorial dels rondallistes en els dos països ha estat relativament tortuosa, com correspon a la feble situació de les seves dues llengües durant aquest segle. Entre els nostres, el Marià Aguiló (1825-97) collector de rondalles continua sent —esperem que per poc temps, gràcies a les investigacions de Jaume Guiscafrè— encara inèdit, Jacint Verdaguer (1845-1902) té un volum pòstum (1905) de *Rondalles* que en realitat és una publicació factícia compilada per Jaume Massó Torrents amb les anotacions inèdites del gran folguerolenc, i només Francesc Maspons i Labrós (1840-1901) va veure publicats en el moment que pertocava els tres volums del seu *Rondallayre* (1871-74), però el quart va quedar inèdit en el seu moment i no va ser editat fins deu anys més tard (1885) amb el títol de *Quèntos populars catalans*, dintre ja d'un altre cicle, el del «folklore excursionista» en el qual els seus contemporanis van fer entrar el bon notari *malgré lui*. Mossèn Antoni M. Alcover [1862-1932], fora ja de la Renaixença, és un deixeble extemporani, singular i genial de Fernán Caballero catalitzat per Antonio de Trueba. Els rondallistes gallecs del Rexurdimento han tingut també una fortuna bibliogràfica adversa: no hi ha en aquests moments cap edició al mercat dels contes recollits per Marcial Valladares (1821-1903), que no van ser publicats fins al 1888, dels germans Antonio (1822-92) i Francisco (1827-97) de la Iglesia, no publicats fins al 1896, de Xosé López Ballesteros (1833-1918) ni de Valentín Lamas Carvajal (1849-1906), i només els contes de Xoán Antonio Saco y Arce (1835-91) es troben recollits ara dintre de la recopilació *Literatura popular de Galicia* (1987) editada a cura d'un nebot de l'autor.

El cicle posterior —el que correspon a l'arribada del folklore anglès a la península—, preocupat més per les llegendes, les creences, les festes, etc., i que va donar a Catalunya la figura de l'excursionista folklorista va ser en general poc productiu per al coneixement de les rondalles: només s'hi pot adscriure, en aquest camp, a Catalunya, la figura tardana de Rossend Serra i Pagès (1863-1929), amb un abundós material inèdit de rondalles recollit també per les seves alumnes. A Galícia, on el 1884 es va fundar, fruit del zel apostòlic d'Antonio Machado y Álvarez, una societat El Folk-Lore Gallego (presidit per la comtessa de Pardo Bazán), alguns folkloristes del cicle anterior van trobar-hi oportunitat de publicació, sense, però, que la societat gallega tingués gaire més eficàcia que l'homònima catalana.

A Galícia, l'arribada de l'etnografia, amb la figura de Vicente Risco (1884-1963), que va ocupar-se de recollir-ne i fer-ne recollir des del Seminario de Estudos Galegos (1923-36), va ser més favorable a les rondalles que no pas a Catalunya, on no es conserva cap material rondallístic d'importància a l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya fundat per Josep M. Batista i Roca (1917-30).

Després de la «coartada etnogràfica» anterior a la guerra Civil —Aureli Capmany solia plànner-se que l'etnografia acabaria matant el folklore—, la recollecció (*recerca* fóra una paraula excessiva) de rondalles, d'acord amb la metodologia clàssica romàntica del folklorista recollector / redactor, sol ser fruit de les inclinacions locals dels recollectors, i els reculls, per aquesta causa, no solen arribar gaire vegades a la publicació (cas de Sara Llorens [1881-1954] a Pineda o de Josep M. Vilarnau [1900-47] al Lluçanès).¹ En general es tracta d'un període poc propici per a la rondallística. Una excepció és, a la banda catalana, els contes recollits per Valeri Serra i Boldú (1875-1938) al Pla d'Urgell, als quals una voluntat de transcendir els interessos locals per part del recollector / redactor i la política intel·ligent de les editorials Catalana i Políglota van dotar d'un autèntic públic general en els anys anteriors a la guerra. Per la banda gallega, els *Contos populares de Galiza*, de

1. Deixo a part el fenomen complex i singular de Joan Amades, que no té parió enlloc i que rebutja qual-sevol categorització.

Loís Carré Alvarellos (un recollector de perfil molt diferent de l'urgellenc), publicats a Porto el 1968, són també una lluminosa excepció en un panorama bastant desert.

El darrer cicle de publicacions rondallístiques s'inicia en la dècada dels vuitanta del segle passat quan les hisendes municipals comencen a gaudir de recursos financers apreciables per publicar o contribuir a publicar els reculls generats localment, vells o nous, i amb l'arribada de la democràcia, la «recuperació» de les «tradicions populars» passa a formar part de la recuperació cultural general posterior al *blackout* franquista.

Els *Contos galegos de tradición oral* de Camiño Noia, catedràtica de filologia gallega adscrita al Departament de Filologia Gallega i Llatina de la Universitat de Vigo, sorgeixen d'una tasca desenvolupada en el nivell superior de l'ensenyament i la investigació, i aquest és un detall que convé destacar tot formulant el desig que aquest sigui un signe de la incorporació del món universitari galleg a la recerca rondallística. El fet és important perquè només dintre del marc universitari (a Galícia com a tot arreu) s'aconseguirà superar el model de recollecció espontaneïsta i localista, orfe de cobertura i ambicions teòriques, que domina encara una bona part del sector, i perquè només des de l'àmbit universitari s'aconseguirà l'homologació acadèmica que tant necessita a l'Estat espanyol, en què a diferència d'altres llocs (França, Alemanya, els Estats Units, per exemple) l'estudi de la rondallística no ha arribat encara a afermar-s'hi.

Amb els 338 relats que conté, els *Contos* gallegos de Camiño Noia formen el recull més extens publicat en aquesta llengua fins a la data, superant fins i tot el de Carré Alvarellos que tenia la marca anterior. El recull, d'abast general (hi és representat tot el territori actual de la llengua gallega, amb preponderància de la zona sud del domini, deguda a la localització de la universitat d'on ha partit la investigació), dóna la part del lleó a les històries humorístiques (una mica més del quaranta per cent del total) mentre es reparteixen per un igual els contes d'animals i el bloc format per les rondalles de màgia, de bruixes, religioses i novel·lesques (una vuitantena de representants en cadascun dels dos casos) i tanca el volum una secció de 34 contes sense classificar.

La presentació dels *Contos* s'articula segons el format clàssic de recopilació de textos, considerant el contaire exclusivament com a «informant», sense atendre a la seva personalitat com a tal: al conjunt del seu patrimoni oral, a la gestió que n'ha fet i en fa i a l'art amb què l'actualitza. No podia ser d'altra manera tenint en compte la procedència miscel·lània dels relats des del punt de vista de la recollecció: s'hi troben enregistraments fets per l'autora, pels seus alumnes, per alguns amics i fins i tot alguns textos extrets «de antigas publicacions gallegas» o d'un CD editat pel Consello da Cultura del govern autònom (en cap cas, però, s'indica el nom del recollector, i aquest és un detall sorprenent en una col·lecció que altrament precisa el nom i l'edat de l'informant i la procedència territorial de cada element). En la transcripció, amb bon criteri, s'han respectat els trets de les parles locals evitant alhora l'*eye dialect*, excepte en alguns casos en què s'ha transcrit la *geada* amb la grafia *gh*.

La col·lecció s'ordena segons el repertori Aarne-Thompson, i cada relat s'acompanya d'un comentari sobre el tipus i la versió i una útil llista de referències a altres versions gallegues impreses. La publicació compta també amb un pròleg general on s'explica què són els contes, es traça una ressum de les teories que han impulsat el seu estudi des dels Grimm fins a l'arribada del mètode «finlandès» o històrico-filològic —en el qual s'insereix l'autora, que és filòloga i s'ha dedicat també a l'estudi de la literatura i de la tradició popular en aquesta darrera— i finalment s'esbossa una primera panoràmica de les col·leccions rondallístiques gallegues, que seria interessant que és pogués ampliar i aprofundir en algun altre lloc, i que contribuiria a donar a conèixer i fer més accessible la tasca dels folkloristes gallegos. Cadascuna de les quatre grans seccions del recull (contes d'animals, contes ordinaris, acudits i anècdotes i contes enumeratius) té també la seva presentació corresponent.

Per a les comparacions amb l'àmbit peninsular, Noia ha tingut en compte els volums publicats del *Catálogo tipológico del cuento folklórico español* de Camarena / Chevalier, que inclou també les versions catalanes, gallegues, portugueses i basques, i el catàleg aragonès de 1996 de Carlos García Sanz (el català d'Oriol / Pujol va publicar-se uns mesos després de l'aparició dels *Contos*). Amb una major aproximació al terreny i un domini més fi de la bibliografia local, Noia pot afegir encara re-

ferències al catàleg de Camarena / Chevalier, que de moment és l'únic que ofereix dades del patrimoni rondallístic gallec. Alguna errada tipogràfica impertinent² o les discrepàncies amb alguna catalogació, inevitables en un terreny que no pot ser mai del tot exacte,³ no treuen ni un bri de valor a una publicació que és sens dubte una contribució major al coneixement de la rondallística gallega.

Altrament, el treball de la professora Noia, amb la seva abundosa documentació, planteja la necessitat de disposar d'una catalogació autònoma dels contes de l'àrea gallega, situada entre de de la llengua espanyola i la de la portuguesa. Tenint en compte que es troba ja llest per a publicació i lliurat a l'editorial l'*Index of Portuguese folktales* d'Isabel Cardigos, professora de la Universidade do Algarve, que serà publicat —esperem que sense trigar massa— a Helsinki, dintre de la prestigiosa col·lecció Folklore Fellows Communications, seria de desitjar que aviat poguéssim disposar també d'un índex tipològic dels contes populars gallecs que completaria la catalogació de les rondalles en la tradició oral peninsular. Probablement Camiño Noia és en aquests moments la persona més indicada per emprendre'l.

Josep M. PUJOL
Univeritat Rovira i Virgili